

Revija za istoriju drugog svjetskog rata proslavila je u 1970. godini mali jubilej — 20-godišnjicu izlaženja. I pored tematski određene fizionomije i problematike koja je posljednjih godina izložena kritici teoretičara istorije, časopis se održao i dalje obrađuje događaje pred drugi svjetski rat i u toku rata. Časopis kao takav zadovoljava potrebu savremenih istoričara i afirmiše se kao njihovo glasilo. Revija za istoriju drugog svjetskog rata izlazi u Parizu četiri puta godišnje. Pored francuskih, u časopisu objavljuju svoje priloge i istoričari Evrope i Amerike.

Časopis ima dva dijela: u prvom dijelu objavljuju se duže studije iz problematike drugog svjetskog rata. U pojedinim brojevima prvi dio je posvećen jednoj zemlji i jednom problemu pred rat ili u toku rata. Na primjer, br. 78 je posvećen Poljskoj radovima: *Poljska i razvoj drugog svjetskog rata, Poljska i saveznici 1939—1945, Rat i okupacija Poljske kao instrument uništenja jednog naroda*, ili broj 79, čiji prvi dio govori o ekonomskim momentima u Francuskoj 1940: *Opskrbljivanje i cijene u departmanu Gard (ljetno — jesen 1940), Prvi koraci »Ostlanda« U Mert i Mozelu i Ekonomski preporod Sjevera i Pa d'Kalea*.

Drugi dio bi se mogao nazvati informativnim, jer obuhvata prikaze najnovijih knjiga francuskih i stranih autora.

U ovoj jubilarnoj godini izlaženja u časopisu je objavljen niz vrlo interesantnih priloga, ali zbog ograničenog prostora mi ćemo pobliže informisati samo o nekim.

U svesci br. 77 našu pažnju je privukao prilog Bernarda Mišela *Mala Antanta i internacionalna kriza tridesetih godina*. Sve do prije nekoliko godina istoričari su malo pažnje poklanjali internacionalnim vezama država centralne Evrope između dva rata. U studijama o Anšlusu dosta se raspravljalo o odnosima Austrije ili Čehoslovačke sa Francuskom ili Njemačkom. Ali, odnosi između Mađarske i Poljske ili Čehoslovačke i Rumunije ostaju nepoznato područje koje je samo površinski proučavano. Smatra se da za to odgovornost pripada istoričarima u istočnoj Evropi koji smatraju da je Mala Antanta nastala kao mahinacija imperijalista protiv Sovjetske Unije, i tek bi generalno otvaranje arhiva dozvolilo reviziju tih sudova, što bi omogućilo sagledavanje perioda između dva rata u novom svjetlu. Rumunija je otkrila briljantnu ulogu svojih diplomata koju su oni imali u odbrani prava malih naroda u Evropi poslije Versaja. Današnja Rumunija je ponovo našla veze koje su je povezivale sa Rumunijom Tituleska, prethodnicima Društva naroda i dušom svih antirevizionističkih sporazuma. Prvo veliko djelo o sintezi Male Antante objavila je u Bukureštu Eliza Kampus, koja se koristila, pored bogate bibliografije štampe i stranih knjiga, i zamašnim fondom Male Antante, pohranjenim u arhivima rumunskog ministarstva inostranih poslova. U Čehoslovačkoj Republici u vrijeme Masarika i Beneša otvoreno je novo istraživačko područje za istoričare. Sva opažanja i novi pogledi na odnose centralne i istočne Evrope objavljeni su u dva časopisa: *Slovansky prehled* i *Slovanske Historiche studie*.

U centru pažnje svih radova je nastanak Male Antante koji pada u periodu konjunktura 1920. godine. U početku je to bila reakcija tri države: Rumunije, Čehoslovačke i Jugoslavije ujedinjenih pod prijetnjom rekonstrukcije Habsburške monarhije, u direktnoj formi pokušajima rekonstrukcije starog Karlovog carstva ili u indirektnoj formi u francuskom projektu duvanske konfederacije koji unosi nemir u centar antiaustrijske politike. Ta situacija doprinijela je da 1920. godine propadne složeni

plan saveza koji se nazirao u poratnoj centralnoj Evropi i do trijumfa je dovela formulu Male Antante. Nastala gotovo slučajno, ignorisana i bez formalnih institucija tokom dvadesetih godina, Mala Antanta je tridesetih godina u vrijeme ekonomske krize koja je zahvatila sve tri zemlje trebala da pokaže svoju efikasnost i koherenciju. Mala Antanta je imala uvijek vrlo slabu ekonomsku bazu i nisu nikad postojale jake trgovačke veze između zemalja članica. I pored toga što se tih godina ponovo javila ideja o ekonomskoj federaciji naroda centralne Evrope, mnogi planovi u vezi s tim propadaju. I na političkom planu dolazi do zaoštavanja i sukoba dviju grupa. Mala Antanta je odolijevala revizionistima sve do 1937. godine kada je pretrpjela svoj prvi težak udarac, bugarsko-jugoslovenski sporazum, koji je bio rezultat politike revizionističkih država, a 1938. godine, poslije sklapanja Minhenskog sporazuma, prestala je da postoji. Autor ovog priloga smatra da su rumunski historičari u pravu što insistiraju na evoluciji i jačanju Male Antante tridesetih godina i što ističu da je prestala da postoji tek poslije Minhenskog sporazuma.

U broju 77. mogu se naći interesanti prikazi knjiga o pokretu otpora u Evropi i o nacizmu. Pod zajedničkim naslovom *O nacizmu*, objavljena su četiri prikaza knjiga koje govore o Hitlerovoj socijalnoj revoluciji i o odnosima nacističke Njemačke sa zapadnim zemljama. Našu pažnju je privukao prikaz Pjer Angela sa Univerziteta d'Orlean-Tur — knjige Davida Šenbauma *Hitler's Social Revolution Class and status in Nazi Germany, 1933—1939*, izdate u Njujorku 1967. godine. Naslov prikaza je *Hitlerova 'socijalna revolucija'?* Šenbaum ne dozvoljava nikakvu sumnju u socijalni i revolucionarni karakter nacionalsocijalizma i stavlja daleko iza sebe sve »hitlerologe« koji sistematski ignorišu uslove u kojima je nastao i uzео maha nacionalsocijalizam. Šteta je što njegove mnogobrojne statistike i tablice o socijalnom sastavu stanovništva, o NSDAP, njenom rukovodstvu i njenoj organizaciji u različitim periodima, te izvještaji o kretanjima cijena i nadnica koji su vrlo jasni nisu ranije objavljeni i bolje osvjetljeni. Štanbaum daje niz vrlo interesantnih primjera za ilustraciju svoje teze o revolucionarnom karakteru nacionalsocijalizma. On takođe stoji na stanovništvu da se nacionalsocijalizam, promatran kao učenje, i revolucionarnosocijalni pokret, može identifikovati sa komunizmom (takvo mišljenje zastupaju i neki drugi američki i njemački historičari uz male rezerve). Pored zapanjujuće sličnosti između hitlerizma i stalinizma, postoji jedna isto tako zapanjujuća razlika, a to je potpuna odsutnost čistki kod hitlerizma (ona u junu 1933. godine smatrana je kao izuzetak).

Pjer Angel, autor ovog prikaza, smatra da ni Šenbaum nije mogao izbjeći zamkama koje su mu se ispriječile na putu, kao ni mnogi drugi, ali da se ipak od savjesnog autora moglo očekivati društveno-ekonomska analiza sa manje površnim izvodenjem zaključaka.

Broj 78. posvećen je Poljskoj. Tu se nalaze priloge koji govore o Poljskoj i razvoju drugog svjetskog rata, njenim odnosima sa saveznicima (1939—1945) i socijalnoj i političkoj strukturi antihitlerovskog pokreta u Poljskoj.

U broju 79. našu pažnju je privukla studija J. Mièvre *Prvi koraci »Ostlanda« u Mert i Mozelu*, koja ima zadatak da ispita prve korake društva »Ostland« u sjeveroistočnoj Francuskoj od njegovog početka do jeseni 1941. kada se sistem potpuno učvrstio.

Društvo »Ostland« je pripadalo njemačkom ministarstvu za snabdijevanje i zemljoradnju i imalo je svoje sjedište u Berlinu. Njegov zadatak je bio da upravlja poljskim krajevima pripojenim Rajhu poslije kampanje u septembru 1939. »Ostland« je u Francuskoj bio naročito poznat po svojoj aktivnosti u departmanu Ardena (sjeverna Francuska), ali je obuhvatio i departmane La Mez, l'Eu, a Mert i Mozel je zauzeo prvo mjesto među departmanima koje je ovo društvo eksploatisalo. Sve intervencije »Ostlanda« regulisane su njemačkim dekretom u kojem se nalazi niz klauzula. U početku »Ostland« je nadzirao redovno snabdijevanje stanovništva na okupiranoj teritoriji, rad pojedinih preduzeća koja su bila njemu odgovorna, i obrađivanje zemlje da bi u jesen 1941. godine prišao velikim konfiskacijama obradive zemlje i to zemlje na ugaru, zemlje ratnih zarobljenika i bjegunaca zapuštene zemlje i posjede Jevreja. Na taj se način »Ostland« sasvim proširio na područje Mert i Mozel.

U broju 80. nalazi se niz priloga o štampi u okupiranim zemljama Zapadne Evrope (Belgija, Holandija, Danska, Norveška i Francuska) od 1940. do 1945. godine. Autori ovih priloga su nastojali da daju kratak pregled kolaboracionističke štampe sa svim njenim specifičnostima u pojedinim okupiranim zemljama.

Studija pod naslovom: *Štampa u vrijeme okupacije Belgije (1940—1944. godine)* rezimé je doktorske teze El de Bens branjene na Univerzitetu u Ganu. Ona prikazuje

njemačke ustanove kojima je stavljena u zadatak reorganizacija belgijske štampe, rad cenzure, belgijske institucije koje su se stavile u službu okupatora i razvoj dnevnih listova i periodične štampe. Kada su Nijemci okupirali Belgiju, nastojali su u što kraćem roku staviti u službu nacionalsocijalizma belgijska sredstva informisanja. U tome su im pomagale mnoge institucije, među kojima je P. A. (Propaganda Abteilung) obezbijedila najveći uticaj. Nijemci su u Belgiji slijedili politiku koja je išla za tim da uguši štampu koja je davala utisak prividne slobode. P. A. je radila tajno. Štampa je bila podvrgnuta beskrajnoj seriji propisa i uredaba. Preventivna cenzura je eliminisala sve mogućnosti slobodnog izražavanja, a poslije njenog ukidanja sastavljen je takav sistem ukora, kazni, opomena i suspenzija koji postaje cenzura a posteriori 23. maja 1940. trinaest dana poslije njemačke agresije izišao je prvi list u Briselu, a već u oktobru iste godine u cijeloj Belgiji izlazilo je 27 listova. Većina tih listova su bili »leteći« (pod »letećim« podrazumijevaju se listovi koji su izlazili protiv volje njihovih vlasnika ili njihovih upravnih vijeća).

Zatim slijede informacije o tiražu, rasprostriranju i ravnoteži jezika kako dnevnih listova tako i periodične štampe koja je imala gotovo istu sudbinu kao i dnevni listovi.

Na kraju autor govori o štampi grupe kolaboracionista Rexa, VNV, i Vlaga, koji su slijedili direktive P. A. i finansijski zavisili od nje. Kolaboracionistička štampa je imala vrlo mali uticaj na javno mnjenje u korist njemačke okupacije. Nesumnjivo da je ona propala u svom pokušaju da propagira ideologiju nacionalsocijalizma da podstiče na eventualnu kolaboraciju.

Na kraju svake sveske nalazi se vrlo bogata bibliografija sastavljena uz pomoć Biblioteke savremene internacionalne dokumentacije.

Zeljka VRDOLJAK